

М. М. Назар

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРНЕТУ

Розкрито психологічні особливості дистанційної освіти за допомогою інтернету. Зроблено висновок, що інтернет стає сучасним ефективним засобом здобування систематизованих знань, умінь і навичок, містить у собі величезний психолого-педагогічний потенціал. Аргументовано, що мережа перетворюється на найбільш ефективний засіб здобування систематизованих знань, умінь та навичок і щодо зручності, витрат часу та грошей, і щодо обсягу необхідної інформації. До перспективних напрямів подальших досліджень віднесено виявлення характерних психологічних особливостей різних організаційних форм освіти за допомогою інтернету (екскурсії сайтами серверів і порталів, телеконференцій, використання чатів, проєктних занять, дослідницьких занять тощо); розкриття вікової, гендерної та інших видів специфіки відповідної дистанційної освіти; виявлення та диференціація властивостей психологічного впливу освіти за допомогою інтернету на інтернет-залежних користувачів.

Ключові слова: дистанційна освіта, інтернет, електронні технології.

Проблема. Закономірне сприйняття XXI ст. як століття інформації та наукових знань ставить перед системою освіти принципово нову, актуальну і глобальну проблему – підготовки мільйонів людей до життя і діяльності в нових умовах інформаційного суспільства, в якому домінуючу роль відіграють електронні технології зв'язку та обміну інформацією (стільниковий зв'язок, комп'ютерне обладнання, цифрові гаджети, інтернет тощо) [14; 16].

Знання можливостей комп'ютерної техніки, інтернету і методик їх використання на сучасному етапі є “дошкою і крейдою” для будь-якого викладача як технічної, так і гуманітарної сфери знання. Оскільки у сучасній дистанційній освіті активно використовуються комп'ютерні технології, що впливають на її власні характерні психологічні особливості, зазначену проблему потрібно виокремити і розробити [19].

Дослідження проблеми дає можливість, по-перше, ґрунтовніше і повніше розробити поняття дистанційної освіти за допомогою інтернету, по-друге, теоретично дослідити психологічну специфіку навчальних і освітніх можливостей інтернет-мережі, по-третє, глибше розкрити поняття психологічних особливостей дистанційної освіти з використанням інтернету.

Практичне значення дослідження полягає у розкритті науково обґрунтованих можливостей використання дистанційної освіти за допомогою інтернету та психологічних особливостей її впливу на корис-

тувачів для досягнення певних практичних психолого-педагогічних цілей, зокрема, для підвищення ефективності, гнучкості та психологічної безпеки такої освіти.

Аналізуючи останні дослідження і публікації, присвячені проблемі психологічних особливостей дистанційної освіти за допомогою інтернету у контексті більш загальної проблеми психології дистанційної освіти, ми дійшли висновку, що їх вкрай недостатньо.

Освіту за допомогою інтернету можна визначити як цілеспрямований процес навчання й виховання, що супроводжується формалізованою констатацією досягнень і здійснюється за допомогою інтернету; основою такої освіти виступає навчання за допомогою інтернету – процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок діяльності, що здійснюється за допомогою можливостей мережі Інтернет [8; 12; 21].

Навчальний процес на базі комп'ютерних технологій та інтернету обов'язково передбачає диференціацію й індивідуалізацію освіти і навчання [10].

Важливим аспектом доцільності включення телекомунікаційних технологій інтернету в сучасний освітній процес є факт, що учні дістали можливості здійснювати опосередковане міжособистісне спілкування, передаючи один одному повідомлення у вигляді тексту, звуку, зображення і забезпечуючи тим самим стійку мотивацію пізнавальної діяльності. Цьому сприяють також можливості використовувати мережеві бази даних та інформаційно-пошукові системи, бібліотечні каталоги і файл-сервери, що допомагають залучитися до світових інформаційних ресурсів і організувати освітню діяльність (як під час занять, так і в інший час) на якісно іншому, вищому і більш ефективному рівні [22].

Проблемі інтерактивної освіти у контексті навчання за допомогою інтернету присвячують своє дослідження О. С. Числова і Г. М. Татарчук [20]. Відзначаючи, що інтерактивна освіта – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, суть якої полягає в такій організації навчального процесу, за якої учні виявляються залученими у процес пізнання, мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Крім того, зазначають ці науковці, здійснюється процес релаксації, зняття нервового навантаження, перемикання уваги, змін форм діяльності тощо [20].

В інших дослідженнях (Л. Н. Жиліна, О. В. Кононова та ін.) акцентується увага на тому, що в нинішніх умовах є достатні підстави для прогнозування зростання привабливості дистанційних форм освіти за допомогою інтернету, що дають змогу не переривати свою професійну діяльність і здобути якісну освіту, найбільш наближену до очної форми навчання. Найперспективнішими формами при цьому є дистанційна освіта та віддалена форма очного навчання (робота з філіалами ВНЗ) [2; 7; 18].

Різні автори (Л. М. Жиліна, О. В. Кононова, В. В. Кузнецов) вважають, що майбутня освіта матиме переважно евристичний характер і в повному обсязі виявлятиметься (і вже виявляється) в дистанційній освіті за допомогою інтернету. Евристична освіта включає в себе спосіб навчання учнів самостійного пошуку і засвоєння знань, умінь, способів діяльності (замість пасивної “передачі знань”). Процес навчання, таким чином, стає евристичним, тобто перед тим, хто навчається, ставиться якісно нове завдання – не тільки здобувати знання, але і визначати траєкторію своєї освіти, включаючи розвиток цілей, технологій і змісту освіти [7; 15].

Є. І. Ісаєв, О. Я. Фрідланд та інші дослідники відзначають, що інновації в сучасній освіті, активне використання мережі Інтернет з навчальною метою переносять акцент з удосконалення педагогічного арсеналу на виявлення психологічних резервів тих, хто навчається, створення для них психолого-педагогічних, організаційних, інформаційних та інших умов для самоосвіти і саморозвитку. Актуалізується цінність прецедентів єднання навчально-дидактичних, професійно-діяльнісних завдань і завдань самопізнання, самоосвіти та саморозвитку [5; 11].

Можна відзначити такі особливості психологічного впливу освіти за допомогою інтернету на тих, хто здобуває освіту відповідним чином (такі особливості одночасно є напрямками видозміни діяльності при використанні інтернет-мережі та інших комп’ютерних технологій з освітньою метою): 1) прискорення процесу екстеріоризації задуму, його матеріалізації у вигляді схеми, таблиці, діаграми, анімації, відео-кліпу тощо; 2) розвиток активної візуалізації, пов’язаної з роботою з двовимірною і особливо тривимірною графікою; 3) прискорення отримання результатів шаблонних перетворень ситуації; 4) розширення можливостей здійснення пошукових дій у всьому величезному інформаційному масиві всесвітньої мережі; 5) інтенсифікація можливостей повернутися до проміжних етапів складної діяльності; 6) розвиток можливостей одночасного розгляду відразу декількох варіантів перетворення об’єкта. Часто такі видозміни діяльності активно сприяють розвитку творчих потенціалів у тих, хто навчається [1; 13].

До характерних психологічних особливостей дистанційної освіти необхідно додати підвищення самостійності процесу засвоєння знань, умінь [7; 15], навичок, розвиток самостійності мислення з боку тих, хто навчається [9; 13; 17].

Такі автори як Т. О. Воронова, І. О. Дельцова, Л. В. Кукліна та ін., підкреслюють наявність труднощів у розробленні та здійсненні різних форм дистанційної освіти на основі використання інтернету, а саме: 1) наявність психологічних бар’єрів у суб’єктів психолого-педагогічного процесу в роботі з комп’ютером; 2) необхідність засвоєння особливої культури роботи і спілкування в інтернеті;

3) виявлення і врахування особливостей перцептивних процесів під час роботи з комп'ютером у людини при проектуванні занять (у літературі описано так званий “ефект перенасичення”); 4) врахування під час організації занять можливих гендерних відмінностей при використанні нових інформаційних технологій. Проведення різних видів занять із застосуванням нових інформаційних технологій у системі очного навчання і проведення спеціального дослідження [4] дали змогу визначити психолого-педагогічні умови використання інтернету з освітньою і навчальною метою: 1) достатній рівень комп'ютерної письменності викладача і студентів; 2) уміння подати зміст навчального курсу відповідно до обраної форми заняття; 3) наявність відповідної матеріально-технічної бази; 4) моделювання освітнього середовища, що адекватно відображає необхідний зміст, репрезентований освітніми ресурсами інтернет-мережі з використанням мультимедійних засобів [3; 4; 22].

Таким чином, уявляючи невирішені раніше частини загальної проблеми психології дистанційної освіти, необхідно відзначити її характерні психологічні особливості, що становлять проблему, яка досліджена вкрай недостатньо.

Мета статті – розкрити характерні психологічні особливості дистанційної освіти за допомогою інтернету.

Завданнями дослідження є: 1) визначення дистанційної освіти за допомогою інтернету; 2) ідентифікація труднощів у використанні дистанційної освіти за допомогою інтернету; 3) визначення психолого-педагогічних умов використання мережі Інтернет з освітньою метою; 4) виявлення характерних психологічних особливостей дистанційної освіти за допомогою інтернету.

У результаті теоретичного аналізу проблеми було зроблено висновки про те, що дистанційна освіта за допомогою інтернету – це цілеспрямований процес навчання й виховання, що супроводжується формалізованою констатацією досягнень і здійснюється за допомогою інтернету.

Були ідентифіковані труднощі у використанні дистанційної освіти за допомогою інтернету, до яких належать: 1) наявність психологічних бар'єрів у суб'єктів психолого-педагогічного процесу під час роботи з комп'ютером; 2) необхідність засвоєння особливої культури роботи і спілкування у всесвітній мережі Інтернет; 3) виявлення і врахування особливостей перцептивних процесів у роботі з комп'ютером у людини при проектуванні занять (у літературі описано так званий “ефект перенасичення”); 4) врахування в організації занять можливих гендерних відмінностей при застосуванні нових інформаційних технологій.

Визначено психолого-педагогічні умови використання інтернету з освітньою метою: 1) достатній рівень комп'ютерної грамотності викладача і студентів; 2) уміння подати зміст навчального курсу відповідно до обраної форми заняття; 3) наявність відповідної матеріально-технічної бази; 4) моделювання освітнього середовища, що адекватно відображає необхідний зміст, репрезентований освітніми ресурсами інтернету з використанням мультимедійних засобів.

Розкрито характерні психологічні особливості дистанційної освіти за допомогою інтернету у тих, хто здобуває відповідну освіту, а саме: 1) підвищення самостійності процесу засвоєння знань, умінь, навичок, розвиток самостійності мислення; 2) прискорення процесу екстеріоризації задуму, його матеріалізації у вигляді схем, таблиць, діаграм, анімації, відеокліпів тощо; 3) розвиток активної візуалізації, пов'язаної з роботою з двовимірною та особливо з тривимірною графікою; 4) прискорення отримання результатів шаблонних перетворень ситуації; 5) розширення можливостей здійснення пошукових дій у всьому величезному інформаційному масиві всевітньої мережі; 6) інтенсифікація можливостей повернутися до проміжних етапів складної діяльності; 7) розвиток можливостей одночасного розгляду відразу декількох варіантів перетворення об'єкта.

Висновки. Отже, необхідно визнати, що в інтернет-технології у сфері дистанційної освіти та навчання є значні перспективи, а використання цих технологій в сучасному педагогічному процесі є актуальним і доцільним. Можна вважати аргументованим таке сприйняття інтернету, за яким мережа почне виступати як найбільш ефективний засіб здобуття систематизованих знань, умінь і навичок і щодо зручності, витрат часу та грошей, і з огляду на обсяг необхідної інформації. Поза сумнівом, використання нових інформаційних технологій у дистанційній освіті, насамперед в інфокомунікативному просторі глобальної мережі, має величезний психолого-педагогічний потенціал, будучи одним із засобів, що перетворюють освіту на живий творчий процес [12].

Це дає підстави вважати, що врахування психологічних особливостей освіти, що здійснюється за допомогою інтернету, є актуальним і важливим психолого-педагогічним завданням, вирішення якого може підвищити цілеспрямованість і послідовність відповідного освітнього процесу, сприяти його психологічній безпеці та гнучкості й ефективності в цілому.

До перспективних напрямів подальших досліджень можна віднести виявлення характерних психологічних особливостей різних організаційних форм освіти за допомогою інтернет-мережі (екскурсій сайтами серверів і порталів, телеконференцій, використання чатів, проектних занять, дослідницьких занять тощо); розкриття вікової, гендерної та інших видів специфіки відповідної дистанційної освіти; виявлення та диференціація властивостей психологічного впливу освіти

за допомогою інтернету на інтернет-залежних користувачів і на тих, у кого немає інтернет-залежності [19].

Література

1. *Антипина О. Н.* Методика дистанционного обучения через интернет и опыт ее применения на экономическом факультете МГУ им. М. В. Ломоносова [Электронный ресурс] / О. Н. Антипина. – М. : МГУ. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=169&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.
2. *Архипова А. И.* Информатизация образования в системе послевузовской педагогической подготовки [Электронный ресурс] / А. И. Архипова, А. А. Иванова, Б. Е. Левицкий. – Краснодар : Кубан. гос. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=231&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.
3. *Башмаков А. И.* Новые цели, задачи и технологии образования XXI века [Электронный ресурс] / А. И. Башмаков, А. И. Владимиров. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/new_aims.pdf.
4. *Воронова Т. А.* Педагогические условия применения интернет-технологий в очном обучении [Электронный ресурс] / Т. А. Воронова, И. А. Дельцова, Л. В. Куклина. – Иваново : Иванов. гос. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=229&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.
5. *Гладко М. А.* Психологические аспекты компьютерного обучения [Электронный ресурс] / М. А. Гладко. – Минск : Беларус. гос. экон. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2249&PHPSESSID=af8f5d8f66a2d708d22ed0c894f0bfa.
6. *Жилина Л. Н.* Интернет и почему вы должны создать свой дистанционный курс? [Электронный ресурс] / Л. Н. Жилина, О. В. Кононова. – Владивосток : Владив. гос. ун-т экономики и сервиса. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=200&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.
7. *Иванов Д.* Виртуализация общества [Электронный ресурс] / Д. Иванов. – Режим доступа : <http://m16.medport.ru/USSR/chapters/society.htm>.
8. *Иванов А. М.* Стратегия эффективной подготовки студентов к дистанционному обучению в New-York State University [Электронный ресурс] / А. М. Иванов. – Великий Новгород : Новгород. гос. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=230&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.
9. *Иванова Н. А.* Обучение иностранному языку на базе современных инфокоммуникационных технологий [Электронный ресурс] / Н. А. Иванова. – Воронеж : Моск. гос. ун-т коммерции (Воронеж. филиал). – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=217&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

10. *Исаев Е. И.* Повышение эффективности обучения психологии за счет использования интернет-технологий [Электронный ресурс] / Е. И. Исаев, А. Я. Фридланд. – Тула : Тул. гос. пед. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=238&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.
11. *Концевой М. П.* Социальная перцепция в контексте информатизации гуманитарного образования [Электронный ресурс] / М. П. Концевой. – Брест : Брест. гос. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2158&PHPSESSID=6d9c2518bb0ff6fea204cb82ccaa029a.
12. *Кречетников К. Г.* Рекомендации по проектированию мотивационной и содержательной составляющих образовательной среды вуза на основе информационных технологий [Электронный ресурс] / К. Г. Кречетников. – Владивосток : Тихоок. воен.-морск. ин-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2362&PHPSESSID=af8f55d8f66a2d708d22ed0c894f0bfa.
13. *Кречетникова И. В.* Информационная культура – основа успеха информатизации гуманитарного образования [Электронный ресурс] / И. В. Кречетникова. – Владивосток : Тихоок. воен.-морск. ин-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2360&PHPSESSID=6d9c2518bb0ff6fea204cb82ccaa029a.
14. *Кузнецов В. В.* Технологии интернет-образования [Электронный ресурс] / В. В. Кузнецов. – Тамбов : Тамбов. гос. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=225&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.
15. *Максименко С. Д.* Психологічні проблеми модернізації освіти в Україні / С. Д. Максименко // Психолог. – 2005. – № 6. – С. 3–6.
16. *Мунтян П.* Влияние сети Интернет на развитие человека как психологическая проблема [Электронный ресурс] / П. Мунтян. – Режим доступа : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588195&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.
17. *Павлов О. М.* Проблемы и перспективы использования интернета в дистанционном бизнес-обучении. Практический опыт [Электронный ресурс] / О. М. Павлов. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=182&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.
18. *Смыслова О. В.* Психологические последствия применения информационных технологий [Электронный ресурс] / О. В. Смыслова. – М. : МГУ, 1998. – Режим доступа : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588574&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.
19. *Числова А. С.* Использование интернет-ресурсов в процессе преподавания английского языка [Электронный ресурс] / А. С. Числова, Г. М. Татарчук. – Ростов-на-Дону : Ростов. гос. ун-т. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=219&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

20. *Bissell J. S.* Guide to the Internet for Educational Psychology [Електронний ресурс] / J. S. Bissell, J. Bissell. – Режим доступу : http://www.amazon.com/Guide-Internet-Educational-Psychology-Bissell/dp/0697371581/sr=1-26/qid=1170252735/ref=sr_1_26/002-7584631-852814?ie=UTF8&s=books.
21. *Wolfe C. R.* Learning and Teaching on the World Wide Web (Educational Psychology) [Електронний ресурс] / C. R. Wolfe. – Режим доступу : http://www.amazon.com/Learning-Teaching-World-Educational-Psychology/dp/0127618910/sr=1-25/qid=1170252735/ref=sr_1_25/002-7584631-3852814?ie=UTF8&s=books.

М. Н. Назар. Психологические особенности дистанционного образования при посредстве интернета

Раскрыты психологические особенности дистанционного образования при посредстве интернета. Сделан вывод, что интернет становится современным эффективным средством получения систематизированных знаний, умений и навыков, содержит в себе огромный психолого-педагогический потенциал. Аргументировано, что сеть превращается в наиболее эффективный способ получения систематизированных знаний, умений и навыков как с точки зрения удобства, временных и денежных затрат, так и с точки зрения объема необходимой информации. К перспективным направлениям дальнейших исследований отнесено выявление характерных психологических особенностей различных организационных форм образования при посредстве интернета (экскурсий по сайтам серверов и порталов, телеконференций, использования чатов, проектных занятий, исследовательских занятий и др.); раскрытие возрастной, гендерной и других видов специфики соответствующего дистанционного образования; выявление и дифференциация свойств психологического влияния образования при посредстве интернета на интернет-зависимых пользователей.

Ключевые слова: дистанционное образование, интернет, электронные технологии.

Nazar M. M. Psychological Characteristics of the Distance Education via Internet

Psychological characteristics of the distance education via Internet have been exposed. It has been concluded, that the Internet has become an efficient modern means of obtaining systematic knowledge and skills and possess a huge psychological and pedagogical potential.

It is argued that the network is emerging as the most efficient tool of obtaining systematic knowledge and skills both in terms of convenience, time and money, the scope of the required information.

The promising areas for further research are related with: (a) identifying of the psychological peculiarities of different organizational forms of education through via the Internet (surfing servers and portals sites, teleconferencing, and using chat room , performing projects and research, etc.); (b) studying age , gender and other specifics of the corresponding kind of distance education; (c) detecting and differentiating of the properties of the psychological impact of education via Internet on the Internet -dependent users.

Key words: distance education, Internet, electronic technologies.